

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/84005,Chlapowski-Dezydery-Adam.html>
2022-10-03, 16:18

Chłapowski Dezydery Adam

CHŁAPOWSKI Dezydery Adam (23 V 1788, Śmigiel lub Turew k. Kościana – 26 V 1879, Turew), wojskowy, pionier mechanizacji i intensyfikacji gospodarstwa wiejskiego, działacz społeczno-gospodarczo-polityczny. Syn Józefa, starosty kościańskiego, i Urszuli z Moszczeńskich, wojewodzianki inowrocławskiej; szwagier (przez siostrę) gen. J.H. Dąbrowskiego i (przez żonę, Antoninę Annę z Grudzińskich) wielkiego księcia Konstantego.

Kształcił się w kolegium pijarów w Rydzynie i w Akad. Artylerii w Berlinie, w 1806 wstąpił do armii Księstwa Warszawskiego, w 1807 studiował w École Polytechnique w Paryżu. W 1808–12 był oficerem ordynansowym Napoleona I (w 1809 został mianowany baronem cesarstwa), uczestniczył w kampaniach 1808, 1809, 1812, 1813. W VI 1813 wystąpił z armii w stopniu pułkownika i osiadł w Wielkopolsce w podupadłym i zadłużonym majątku rodzinnym Turew, który postanowił doprowadzić do kwitnącego stanu. W tym celu zaznajamiał się z literaturą rolniczą, odwiedził A. Thaera w Möglin, a 1818–19 nabywał umiejętności w zakresie agronomii oraz obsługiwanie nowoczesnych maszyn i narzędzi rolniczych w Anglii, odbył też odpowiednie studia w Edynburgu. Z Wielkiej Brytanii przywiózł nowe maszyny (m.in. jako pierwszy w Wielkopolsce młocarnię kieratową Meikle'a) i narzędzia (m.in. żelazne pługi szkockie), oraz specjalistę w zakresie ich wytwarzania, które podjęto w Turwi (m.in. młynki do zboża, wialnie, młocarnie ręczne). Zaczął też stosować postępowe angielskie metody gospodarowania, oparte na płodozmianie bezugorowym oraz intensyfikacji upraw roślin pastewnych (głównie koniczyny i lucerny, po raz pierwszy w tym rejonie na taką skalę) i ziemniaków. Umożliwiło to Ch. rozwinięcie na wielką skalę hodowli cienkorunnych owiec hiszpańskich (która przyniosła mu rozgłos, także w całych Niemczech), krów rasowych i dobrych koni. Dbał o właściwy dobór uprawianych roślin podnoszący

żyźność gleby. Stosował wyselekcjonowane ziarno siewne (częściowo z importu). Był też pionierem zabezpieczania gleby przed nadmiernym wysychaniem i oziębianiem, a także ochrony przed szkodliwym wpływem wiatru. W tym celu dzielił grunty uprawne na osobne pola, osłaniane od południa i zachodu żywoplotem, a od północy i wschodu szpalerem drzew (jodeł, świerków, brzoź). Zmechanizował omłoty, oczyszczanie ziarna i przyrządzanie siewki dla inwentarza żywego. Doskonale zagospodarował lasy. Zwracał uwagę na znaczenie drzew i krzewów dla zwierząt, także dzikich, zwłaszcza ptactwa. Można się w tym dopatrywać prekursorstwa w podejściu „ekologicznym”.

Ch. wziął udział w powstaniu listopadowym 1830–31, walczył pod Grochowem, dowodził wyprawą na Litwę, awansował do stopnia generała. Po przegranej był przez władze pruskie więziony przez dwa lata w Szczecinie, gdzie napisał podręcznik angielskiego gospodarstwa wiejskiego przystosowanego do warunków polskich, *O rolnictwie* (1835). Powróciwszy do Turwi zaprowadził uprawę buraków cukrowych i wybudował własną cukrownię, nowoczesny browar, gorzelnię i olejarnię, zużytkowując odpadki z tych zakładów do intensywnego żywienia inwentarza. Stał się jednym z pionierów angielskiej metody osuszania gruntów za pomocą sączków ceramicznych oraz inicjatorem melioracji terenów w ujściu rzeki Obry (20 tys. ha) – dzięki staraniom Ch. powstała spółka, która w ciągu 30 lat osuszyła tam bagna i podmokłe nieużytki.

W 1852–56 Ch. był posłem do sejmu pruskiego, a od 1854 dożywotnim członkiem pruskiej Izby Panów. Dążył do poprawy sytuacji ekonomicznej i poziomu umysłowego chłopów. Od 1836 publikował sprawozdania ze swego gospodarstwa w „Przewodniku Rolniczo-Przemysłowym”. Od 1834 szkolił młodych ludzi na bezpłatnych praktykach. Pamiętniki Ch. zostały wydane w 1899.

PSB (A. Skałkowski); SPPT (J. Bartyś).

W. Kalinka: *Generał Dezydery Chłapowski*, Kraków 1900; L.

Ryszkowski: *Koncepcje rolnicze Dezyderygo Chłapowskiego a kształtowanie i ochrona środowiska*, [w:] *Studia z dziejów ochrony przyrody w Polsce*, Wrocław 1985, s. 37; J. Tupalski: *Generał Dezydery Chłapowski*, Warszawa 1983; *Wielkopolski słownik biograficzny*, Poznań 1983.

Wanda Grębecka

[Poprzedni](#)
[Następny](#)